

8. Гречина І.В. Загальнотеоретичні підходи до визначення концепції потенціалогічного аналізу потенціалу організованості економічної системи / І.В. Гречина // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2012. – №2. – С. 52- 60
9. Васильченко В.С. Управління трудовим потенціалом: навч. посіб. / В.С. Васильченко, А.М. Гриненко, О.А. Грیشнова, Л.П. Керб. – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.
10. Курінний О.В. Кадрове забезпечення формування організаційного потенціалу підприємства / О.В. Курінний // Проблемы материальной культуры. – Экономические науки. – 2010. – С. 133-137.
11. Спивак В.А. Организационное поведение и управление персоналом / В.А. Спивак. – СПб: Издательство «Питер», 2000. – 416 с.
12. Егоршин А.П. Управление персоналом / А.П. Егоршин. – Н. Новгород: НИМБ, 1999. – 720 с.
13. Ивановская Л. Конкурентоспособность управленческого персонала / Л. Ивановская, Н. Сулова // Маркетинг. – 1999. – № 6. – С. 35-46.
14. Прижигалінська Н.В. Формування та підвищення ефективності використання кадрового потенціалу сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами [текст] / Н.В. Прижигалінська. – Миколаїв, 2008. – 21 с.
15. Олійник Т.І. Формування й ефективне використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств: монографія / Т.І. Олійник. – Харків: ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2008. – 336 с.
16. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник / Н.С. Краснокутська. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 352 с.
17. Малік М.Й. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект / М.Й. Малік, О.Г. Шпику ляк // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 105-112.
18. Чорний Р.С. Підходи до розуміння суті та структури трудового потенціалу / Р.С. Чорний // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Випуск 21. – С. 355-361.
19. Кальєніна Н. В. Сутність категорії «трудова потенціал підприємств» / Н. В. Кальєніна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2008. – № 3. – С. 111-115.
20. Радько С. Оцінка трудового потенціала підприємства з урахуванням ризиків його управління / С. Радько // Управление риском. – 2003. – № 2. – С. 30-41
21. Смолюк В. Л. Управління розвитком трудового потенціалу підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / В. Л. Смолюк. – Харків, 2008. – 20 с.
22. Гринкевич С.С. Особливості формування трудового потенціалу в умовах інформаційного суспільства / С.С. Гринкевич // Сталій розвиток економіки. – 2011. – № 5. – С. 43-51.

Рецензент докт. екон. наук І.В.Сіменко

341.424

*Пирог О.В., к.е.н., доцент,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТЕОРІЇ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ НОВОГО ТИПУ

XX ст. стало початком нової – постіндустріальної епохи, серед відмінних рис якої – швидкий науково-технічний прогрес, радикальні зміни структури суспільного багатства і зайнятості, задоволення основних потреб більшості жителів розвинених країн Заходу завдяки досягнутому виробничому потенціалу, поява ознак витіснення творчістю традиційних форм праці, затвердження постеконічної системи цінностей, в центрі якої – людина з її прагненням до самовдосконалення. Процес постіндустріалізації створив чимало нових можливостей для економічного розвитку, виявив нові шляхи розвитку, але водночас суттєво загострив старі суперечності світової економіки.

Теорія постіндустріального суспільства є сьогодні однією з найбільш поширених концепцій, що дозволяють адекватно осмислити масштабні зміни. Її прибічники прагнули підкреслити, що основою сучасного суспільного прогресу служить швидкий технологічний розвиток, заснований на перетворенні науки на безпосередню продуктивну силу, а мірою такого прогресу виступає становлення всесторонньо розвиненої особи і розширення творчих можливостей людини.

Теоретичну та методологічну основи роботи склали праці як вітчизняних так і зарубіжних вчених. Серед вітчизняних авторів, які приділили увагу питанню впливу постіндустріалізації на розвиток держави, можна виокремити наступних: В.М. Геєць, І.В. Крючкова, В.П. Семиноженко, А.А. Чухно. При проведенні дослідження теоретичних засад постіндустріальної економіки увага була приділена науковим працям таких зарубіжних авторів як Д. Бел, С. Брукінг, М. Кастельс, Е. Тоффлер. Суттєвою базою для дослідження були роботи російських вчених, серед них можна виділити наступних: В.Л. Іноземцева, М.В. Іл'їна, О.Н. Антипіна.

Метою статті виступає визначення та дослідження концептуальних положень теорії постіндустріального суспільства для формування економіки нового типу, аналіз впливу процесів постіндустріалізації як інтегральної методологічної концепції на складові розвитку національної економіки.

Постіндустріальне суспільство є суспільство, в економіці якого в результаті революції й істотного зростання доходів населення пріоритет перейшов від переважного виробництва товарів до виробництва послуг. У розгорнутому методологічному вигляді концепція постіндустріалізму надана у роботі Д.Бела, в якій наведено класичне визначення постіндустріального суспільства з систематизацією його ознак: «це суспільство, в економіці якого пріоритет перейшов здебільше від виробництва товарів до виробництва послуг, проведенню досліджень, організації системи освіти й підвищенню якості життя; у якому клас технічних фахівців став основною професійною групою; у якому впровадження інновацій все більше залежить від теоретичного знання ...; передбачає виникнення інтелектуального класу, представники якого на політичному рівні виступають консультантами, експертами чи технократами» [1, с. 99].

Тенденції розвитку постіндустріальної економіки проявляються в наступному: інформація і знання стають домінуючими чинниками виробництва; спостерігається перехід від масового виробництва стандартизованих виробів до виробництва унікальних благ і послуг; зростає роль освіти; відбувається витіснення трудової фізичної діяльності евристичною творчою діяльністю; широко поширюються досягнення науково-технічного прогресу і підприємництва.

Домінуючим виробничим ресурсом є інформація і знання. Постіндустріальне суспільство розвивається на фундаменті глобального використання потенціалу, пов'язаного з прогресом теоретичного знання - цю найважливішу тезу Д.Бела, засновника концепції постіндустріалізму, сьогодні фактично не береться під сумнів. Постіндустріальними країнами називають, як правило, ті, в яких на сферу послуг, доводиться більше половини ВВП (США, країни Євросоюзу та Японія).

Поняття «інноваційна економіка», «інформаційна економіка», «нова економіка», «економіка знань», «високотехнологічна економіка», «креативна (культурна) економіка» вказують на змістовну особливість нового типу - постіндустріального суспільства, на виділення найбільш властивих йому ознак. Незважаючи на змістову єдність даних формулювань, існують суттєві відмінності (розбіжності) у трактуванні зазначених понять різними вченими. Для визначення розбіжностей між наведеними термінами потрібно дослідити семантику основних понять: «інновації», «інформація» та «знання».

Й. Шумпетер, який є основоположником та фундатором інноваційної теорії, трактує економічну категорію «інновації» як зміни, що відбуваються з метою впровадження та використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм реалізації промисловості [2]. Поняття «інновації» Й. Шумпетер ототожнює з новою формою виробництва, що є необхідною, а не просто нововведенням, так як не кожне нововведення є інновацією.

Знання в умовах глобалізації, як стверджує Є. Велихов [3], стають у буквальному значення продуктивним ресурсом особистості, суспільства, держави, людства цілому. Більш того, вони розпочинають перевищувати за масштабами інші традиційні ресурси: людські, природні, матеріальні та навіть капітал. Отже, на сучасному етапі розвитку світового суспільства значення знань неухильно зростає; для успішного використання навчання робітників світових компаній має стати невід'ємною ланкою виробничого процесу. Н. Тарнавська відзначає, що «сьогодні знання розглядаються як фактор виробництва, особливо за умови поширення концепції спільного створення цінності виробниками і споживачами продукції» [5, с. 4]. Р.С. Гринберг стверджує: «здібність генерувати нові знання, швидко трансформувати їх у нові розробки, товари та технології стають головною умовою економічного зростання, могутності та конкурентоспроможності бізнесу та національної економіки» [6, с. 20].

Інформація – документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі [7]. І.І. Юзвішин вважає інформацію «... джерелом першопричин, явищ і процесів ...» та представляє як «фундаментальний генералізаційно єдиний безначальний-нескінченний законопроцес автоосциляційного, резонансно-сотового, частотно-квантового та хвильового відношення, взаємодії, взаємоперетворення та взаємовідображення (у просторі та часі) енергії, руху, маси та антимаси на основі матеріалізації і дематеріалізації...» [8, с. 475].

Отже, базові поняття постіндустріального суспільства: «інновації», «інформація» та «знання» взаємодіють та доповнюють один одного (рис. 1).

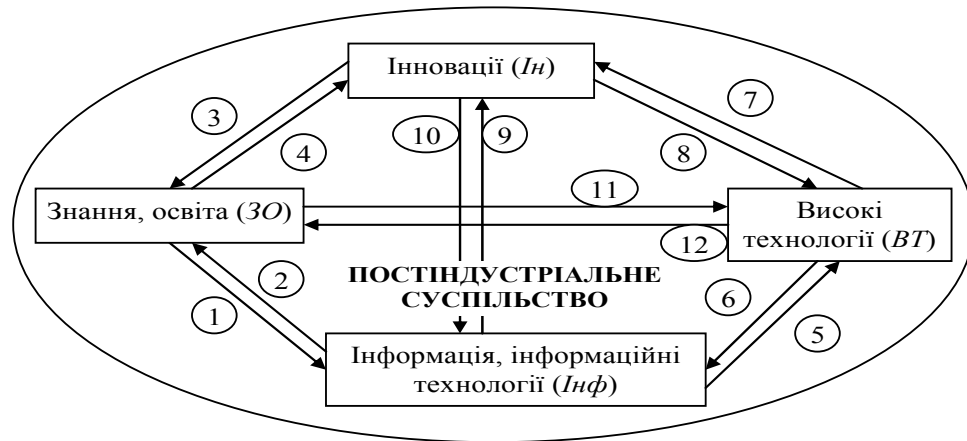

Рис. 1. Взаємозв'язок базових категорій постіндустріального суспільства

Технологія генерування знань розглядається як основне джерело продуктивності та «критично важливий елемент» постіндустріальної економіки. Знання та освіта дають можливість реалізувати інтелектуальні можливості та здатності особи, інновації – реалізувати креативні (творчі) здібності особи. На наш погляд, зв'язок між поняттями «інформація» та «знання» є постійний та нерозривний: знання є результатом накопичення інформації людиною у процесі життя (навчання, досвіду роботи, тощо), тоді як саме інформація дає можливість продукувати нові знання.

Як наведено на рис. 1, в постіндустріальному суспільстві всі визначені базові категорії знаходяться в постійному зв'язку:

- 1) «*ZO* → *Inf*» – освіта формує теоретико-методологічну базу для накоплення та зберігання та систематизації інформації й удосконалення інформаційних технологій;
- 2) «*Inf* → *ZO*» – інформація виступає базою для формування, накопичення, систематизації та генерування знань, інформаційні технології – дають змогу мобільно обмінюватись знаннями;
- 3) «*In* → *ZO*» – інновації дають поштовх для розвитку теоретико-методологічної бази освіти та оновлюють знання;
- 4) «*ZO* → *In*» – знання дають можливість генерувати інновації, освіта – теоретико-методологічною базою для обґрунтування інновацій та визначення особливостей, для пристосування до зовнішнього середовища;
- 5) «*Inf* → *VT*» – інформація забезпечує розвиток високих технологій необхідними даними, показниками, тощо;
- 6) «*VT* → *Inf*» – високі технології матеріально-технічно забезпечують поповнення, накоплення та систематизацію інформації, розвивають та оновлюють – інформаційні технології;
- 7) «*VT* → *In*» – високі технології дають поштовх для створення інновацій та матеріально-технічно забезпечують процес їх розробки;
- 8) «*In* → *VT*» – інновації є базисом (двигуном) для подальшого розвитку високих технологій;
- 9) «*Inf* → *In*» – інформація дає змогу розробити нову продукцію, технології та інше, що відрізняється від вже існуючих;
- 10) «*In* → *Inf*» – інновації наповнюють та поповнюють інформацію й збагачують інформаційні технології;
- 11) «*ZO* → *VT*» – адаптація теоретичних знань до практичного рівня призводять до розвитку високих технологій;
- 12) «*VT* → *ZO*» – високі технології матеріально-технічно забезпечують освіту для генерування, оновлення та розвитку знань, підвищують їх ефективність.

Основу постіндустріальної економіки складають види економічної діяльності, що виробляють продукцію з високою питомою вагою інтелектуального продукту, в якій активно упроваджуються нововведення. У такій економіці інформація стає ресурсом, що визначає спрямованість і динаміку розвитку виробництва, що визначає її як основний обмежуючий чинник виробництва ефективної економічної системи.

Економічна система постіндустріального типу складається з підсистеми інтелектуального виробництва, постіндустріальної підсистеми і індустріальної підсистеми. Взаємодіючи між собою, суб'єкти трьох підсистем проявляють взаємний попит на продукт один одного. Суб'єкт індустріальної

підсистеми на промисловому підприємстві виробляє уніфікований і стандартизований продукт масового матеріального виробництва. Продуктом суб'єкта постіндустріальної підсистеми є системи автоматизації, автоматизації і роботизації виробництва. Суб'єкт підсистеми інтелектуального виробництва виробляє інтелектуальну продукцію, тобто теоретичні знання, інформацію і технологічні розробки.

У країнах постіндустріальної стадії розвитку («золотий мільярд») справді відбувається революційно-еволюційне утвердження примату інтелектуальної вартості, інтелектуальної власності, інтелектуальної праці, інтелектуального капіталу. Інтелектуально-інформаційні ресурси є практично необмеженими. Завдяки цьому поступово вирішується найважча проблема – ресурсного стримування соціально-економічного розвитку, а отже, і відносин експлуатації людини людиною – знову-таки лише в країнах постіндустріального суспільства. Тут людина є не лише творцем знань, а й їхнім власником-носієм. Інтелектуальна власність, на відміну від інших її форм-попередників, не може бути монополізована, надконцентрована. Вона реально стає суспільною, всенародною власністю, природно розподіленою серед членів суспільства. Уперше в країнах постіндустріальної стадії розвитку виникає можливість поступово, хоч і не без конфліктів, забезпечити не формальні, а реальні рівні права кожному громадянину. Натомість у країнах індустріальної і доіндустріальної стадії розвитку залишаються дійсними соціально-економічні відносини нерівності й несправедливості.

У постіндустріальній економіці найбільший вклад у вартість матеріальних благ, які виробляються саме усередині цієї економіки вносить кінцева складова виробництва - сфера послуг (торгівля, реклама, маркетинг), а також інформаційна складова у вигляді патентів, НІОКР і тощо. Крім того, все більшу роль відіграє виробництво інформації. Цей сектор економічно ефективніше за матеріальне виробництво, оскільки досить виготовити первинний зразок, а витрати на копіювання неістотні. Але він не може існувати без:

розвиненої системи охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Не випадково саме постіндустріальні країни найбільшою мірою відстоюють ці питання;

права на інформацію, які підлягають юридичному захисту, повинні носити монопольний характер. Це є не лише необхідною умовою для перетворення інформації на товар, але і дозволяє витягувати монопольний прибуток, збільшуючи рентабельність постіндустріальної економіки;

наявності величезної кількості споживачів інформації, яким вигідно її продуктивно використовувати і які готові запропонувати за неї «неінформаційні» товари.

Найважливішою економічною особливістю постіндустріального ладу Д. Бел вважає формування суспільства, заснованого на виробництві послуг і інформації. У контексті концепції постіндустріалізму особливу роль у формуванні фрагментарної культури відіграють телекомунікаційні електронні технології. Саме вони створюють технічну можливість для створення наднасиченого інформаційного поля, яке практично повсюдно оточує сучасну людину, але, при всій його повсюдності, дія його, носить швидше вибіркового, адресний характер.

У постіндустріальному суспільстві відбувається відхід від централізованого розподілу інформації, що виявляється в розвитку телебачення у напрямі збільшення числа каналів, адресованих на різні аудиторії, а також поширення кабельного і супутникового телемовлення. Практично необмежені можливості для доступу до інформації, що цікавить, і для спілкування дає глобальна мережа Інтернет. Вплив інформаційних і телекомунікаційних технологій на дроблення суспільства на безліч різних малих груп полягає в тому, що завдяки ним, людина може знаходитися в тому «фрагменті» інформаційного простору, який йому найцікавіший. Якщо телебачення – це комунікативна система з однією стороною зв'язком, то мережеві комп'ютерні технології дають можливість для двостороннього, інтерактивного спілкування людей в режимі реального часу.

Новий соціальний час, під тиском розвитку інформаційних і комунікаційних технологій, викликав появу нової теорії соціального розвитку. Кризи попередніх цивілізацій, що наявні сьогодні, а також нові можливості зміни соціальної реальності у бік реальних потреб людини та її гармонійного співіснування з оточуючим середовищем стали підґрунтям нової теорії суспільного прогресу, яка зазнаючи певних трансформацій, набула ознак і назви інформаційної і сьогодні саме вона претендує на заняття вакантного місця парадигми становлення людського майбутнього. Сьогодні, загальна теорія постіндустріального суспільства сприймається вже не стільки одним із плинів у соціологічній теорії, скільки широко визнаною методологічною підставою більшості суспільствознавчих досліджень, що ведуться в західних країнах.

За сучасних умов відбувається постіндустріальна революція, внаслідок якої розвинуті країни перейшли на вищий ступінь цивілізаційного прогресу – на стадію постіндустріального розвитку. За своїми масштабами та глибиною ця революція не має рівних в історії людства. Науково-технологічні

досягнення кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. дозволяє стверджувати про сучасне суспільство не лише як про інформаційне, але і як про постмодерне.

Часовий цикл періоду розвитку постіндустріального суспільства складно прогнозувати. Але, вочевидь, що він визначатиметься майже виключно темпами науково-технічного прогресу.

Сьогодні не можна не визнати, що теорія постіндустріального суспільства стала фактично єдиною соціологічною концепцією ХХ-ХХІ ст., у повній мірі підтвердженою історичною практикою. Як і було передбачене її творцями, суспільство масового вжитку породило сервісну економіку, а у її рамках найбільш швидкими темпами став розвиватися інформаційний сектор господарства. Західні суспільства, що знаходилися у момент становлення основ даною концепції в глибокій кризі, знов відновили свій статус лідерів світового розвитку, отримавши переконливу перемогу над стагнуючими індустріальними країнами.

Література

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл; пер. с англ. под ред. В.Л.Иноземцева. – М., 1999. – 234 с.
2. Шумпетер И. Теория экономического развития / И. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
3. Великов Е. Общество знания / Е. Великов [Электронный ресурс]. – Режим доступа к файлу: http://connect.design.ru/n6_7_96/vdihoo.html
5. Тарнавська Н. Новітні прояви конкуренції в суспільстві, яке базується на знаннях / Н. Тарнавська // Економіка України. – 2008. – №2. – С. 4-16.
6. Колодко Г.В. Глобализация, трансформация, кризис – что дальше? / Г.В. Колодко. – М.: Магистр, 2011. – 176 с.
7. Про інформацію: закон України від 2.10.1992 р. № 267 [Електронний ресурс]. – Режим доступу к файлу: zakon.rada.gov.ua
8. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України / За ред. В.М. Гейця, В.П. Семиноженка, Б.С. Квасюка. – К.:Фенікс, 2007. – 544 с.
9. Споживацька економіка вичерпується // Урядовий кур'єр. – 2006. – №32. – С. 9.

378.112:159.923.32

*Соколова Ж.В., к.и.н., доцент,
Слободянюк О.Л., студент,
ТНУ имени В.И. Вернадского*

**СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ
КЛИМАТ В НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ КОЛЛЕКТИВЕ:
ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

В настоящее время, когда именно коллективные условия определяют успехи инновационной политики организации, возникает острая необходимость в людях, владеющих искусством создавать моральный климат в коллективе. Однако в научно-педагогическом коллективе каждый его член может и должен влиять на благоприятность социально-психологического климата. Чтобы успешно преодолевать разрушительные последствия конфликтов, нужно научиться превентивным мерам. А это возможно лишь при высоком уровне развития коллектива и благоприятного социально-психологического климата.

Вопрос об успешном развитии коллектива и его социально-психологическом климате является одной из ключевых проблем социальной теории и практики. Интерес к данной проблеме в науке диктуется, прежде всего, возросшими требованиями к уровню психологической включенности индивида в его профессиональную деятельность и усложнением психической жизнедеятельности людей, постоянным ростом их личностных притязаний, масштабами и глубиной возникающих барьеров, лежащих на пути реализации психологических резервов коллектива.

Вместе с тем, несмотря на то, что в отечественной и зарубежной литературе достаточно глубоко и подробно рассмотрены особенности психологического климата в коллективах, слабо изученным остается вопрос о конкретном влиянии стиля поведения членов вузовского коллектива на социально-психологический климат.

Большой вклад в решение вопроса о механизмах развития отношений в коллективе и факторах влияющих на его формирование внесли многие отечественные и зарубежные исследователи. Так, А. Алдашева, А. Жмыриков, В. Парохин исследовали социально-психологическую адаптацию личности в особых условиях деятельности и общения.